

(a) s.d. 1230-57, doc. escrit a la rodalia de la Seu d'Urgell: «En Simon, que à g<u>erra ab tots los omes d'Osona ---» (P.Pujol, *Docs. Vg. Urg.* 11.11). 1464: «--- a les muntanyes d'Osona» (id. en altres de la col·le. de docs. hilarients p.p. CCandi (en la monogr. *St. Hilari Sacalm*, 125 etc.) S.XIII?: «lo senyor bisbe de Barcelona e de Osona» (AIEC 1909); S. XIV: «vengueran de Castella lo comte de Osona e Micer B. de Palou» *Cròn. del R. Pere el Cer.* (ed. Pagès 360.6; Bof. 351).

En el cançoner popular, almenys els col·lectors cedeixen ja a aquella influència: «Ciutat de Vich y Ausona/ --- esta és la principal ---/ posan una pedra a la plasa/ ---» (recollida a Vic, a.1820, Milà, *Romllo*. 1882, 179; endevinem que l'autor hi faria assonància: «--- a la plaça pedra posen ---», i ell potser també diria *Osona*: canvis del venedor de romanços. I a tall de gentilici: «Un contrapàs voldria fé: / pels *ausonenchs* comensaré ---» (enumerant un seguit d'homes --- soldats o bandolers o personatges --- en to d'irònic elogi) (ibid., 572).

b) De la forma *Ausona* es podrien donar testimonis molt abundosos, però no val la pena, trobant-se'n a grapat en un sens fi de docs. nostres en baix llatí —fóra dur òlibes a Atenes o aigua a l'Ebre— casos com: 1070: «in *Ausona*, ab *Planedes* ---» 'Planeses', entre Viladrau i Taradell (MiretS, *Templ.*, 37). Fou nom d'una de les vegueries: 1254: «--- vicaria domini Regis in *Ausona* et in Bagis et in Bergidano ---» (CCandi, *Mi.Hi.Cai.* II, 377). 1294: «vicaria *Ausonie* et de Bagüis» (Finke, *Acta Ar.* III, 25). S.XV: «tam in Vallensi quam in *Ausonia*» (Marquilles, *Commentaria in Usaticos* Pº 351).

Antiguitat. Ja figura *Ausa* en temps romans com a nom d'una ciutat que hom identifica amb Vic. Ja en Cèsar. I que tant el seu gentilici *Ausetani*, com l'adj. *ausetanus*, -a, -um, es troben en la seva obra i en la de T.Livi. Cites en Othmer (*BABL* VI 394 etc.). En donaré més informació, i de les formes connexes, a l'art, *Osor* que ve darrere. Des del punt de vista derivatiu, el nom català *Osona* prové de la variant *AUSO*, -ONIS, amb la mateixa derivació terminal en -ONA, que en els noms de *Barcelona*, *Tarragona*, *Badalona*, *Alarona* (<BARCINO, TARRACO) etc.

ETIM. No sé que ningú vagi emetre la hipòtesi que sempre m'ha semblat encertada) abans de l'intel·ligent diletant M.Rubió i Tudurí, en un treball *Arqueologia Toponímica*.¹ Que és supervivència d'un mot pre-romà, identificat amb el basc *auço* 'barri'. Suposant que el poble romanitzat que encara ho entenia, ho canvià en la seva traducció llatina, VICUS, que és d'on ha sortit el futur nom triomfant, el de la ciutat de *Vic*.

Concretem ara els fets bascos. Significa tant «vecino» com «vecindad» (Azkue, Mitxelena); i *auço* traduint *vicinus* ja figura en la Bíblia de Leizarraga (1571).

Les variants fonètiques dialectals pressuposen una base comuna, que seria *auço*: esdevingut normalment en el dial. suletí *aizo* —no canvio la grafia avui seguida en literatura basca en lloc de l'antiga amb ç,² que hauria estat preferible: perquè no és consonant sonora—, on és normal *au>ai* (Mitx., *Fo.Hi.Vca.*, 93e); en labortà es troba *hauzo* però aquesta *b* és una innovació intermitent (la *b* és so avui evenescent pertot); Etcheberry de Ciburu (1927).—que sol conservar les *b* —escrivia *auzo* (Mitx. *Fon.* 209).

El significat abstracte "vecindad" no és menys antic ni gaire menys general que l'altre: n'hi ha labortans com el traduït «dans votre *voisinage*, les vaches ont de grosses mamelles»; roncalès *auza* «vecindad»; en el Baztan, tan conservador, és «quartier, faubourg». Encara que també es troba l'altra acc. en parlars bascofrancesos: *auzoak* traduït «les voisins, les gens du même villages» (*Petit Atlas Allier-Sacaze*, nº17); i avui l'acc. 'veí', sembla ser la més estesa en els dial. biscaí, guip., bnav., suletí i en algun punt del navarrès; de manera que part del biscaí ha format un derivat *auzun* per dir 'barrio, quartier'; però el fet que per dir 'els veïns' també s'ha format en biscaí el derivat adjectiu *auzoko* (*Auñemendiko Lorea* I, 142.9), prova que *auzo* també aquí era pròpiament 'veinatge' i 'barri'

En resum podem tenir la seguretat que en el paleobasc (el que ens importa per al cas) hi havia *AUÇO* en el sentit de 'veinatge, veinat, barri', sense descartar que 'veí' també hi fos acc. antiga, però més aviat aquesta nasqué de l'altra per un ús negligent o afectiu del parlar popular, a la manera de com en francès vulgar es diu *pays* o *ses pays* per 'compatriotes' («bonjour, mon *pays*...»).

Tenim, doncs, bon dret per creure que el nom d'*AUSO* i el d'*Osona*, fou herència ibèrica: un ibèric que en aquesta zona anava tornasolant-se des del tipus basco-aquitànic pirinenc cap al tipus sud-ibèric. Entorn de Vic hem pogut establir un gran nombre d'etimologies toponòmiques d'aquest branca: *Besora*, *Olot*, *Olost*, *Olvan*, *Gurb*, *Gurri*, o bé més inclinades cap al sud-ibèric, V. el grup de *Orís/Sorreits/Oristà*, i el grup de *Saderra/Solterra* (infra: aquest lexema devia ser comú als dos brancs. *Ausésen* es llegeix en inscripció ibèrica designant els *Ausetani* (Schmoll, *Vorkelt.Hisp.*, p.70), *Ausa* reapareix en una inscr. celtibèrica trobada a prop d'Ixar (B. Aragó) (Lejeune *Celtiberica*, p.11), car està fora de dubte que en el celtibèric hi havia quasi tant d'ibèric com d'indoeuropeu.

PARÒNIMS. Potser n'és un duplicat genuí *Ausó* (pron. *auzó*), partida pallaresa a l'entrada de la Vall Ferrera, vora el barranc de Glorieta, te. Tírvia (XXII, 166), zona de antic i prolongat bilingüisme basco-romànic. Dubtós que ho sigui *Auza*, llogaret de l'alt